

**AMINOPOLISAXARID-XITOZANDAN GLYUKOZAMIN GIDROXLORID OLİSH.
GLYUKOZAMIN GIDROXLORIDINING TURLI GETEROTSIKLİK AMİNLER BİLAN
SHIFF ASOSLARINI SINTEZ QİLISH.**

Yusupov Islombek Abdumatalib o‘g‘li
CAMU xalqaro tibbiyot universiteti assistenti,
yusupovislombek1992@gmail.com

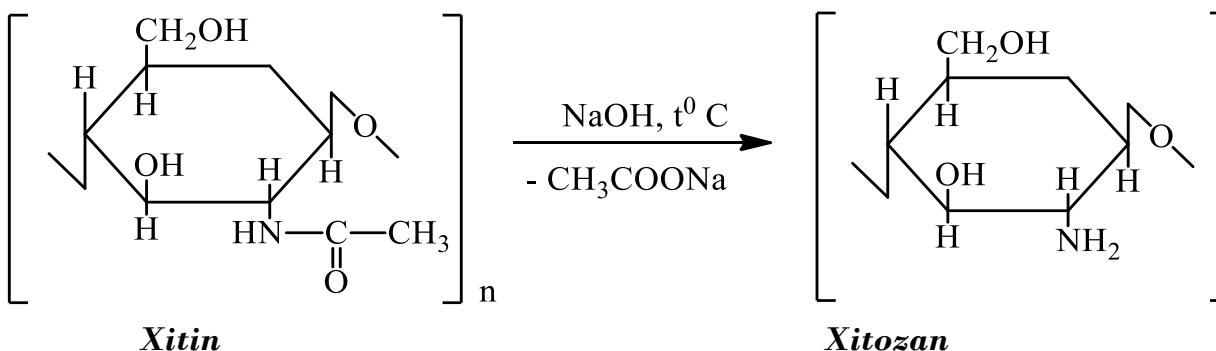
Annotatsiya Mazkur maqolada xitozandan glyukozamin gidroxlorid olish, xitozan asosida glyukozamin gidroxloridining geterotsiklik aminlar bilan Shiff asoslarini sintez qilish bioorganik, analitik kimyoning eksperimental usullari tahlil qilingan va yoritib berilgan.

Annotation In this article, the experimental methods of obtaining glucosamine hydrochloride from chitosan, synthesizing glucosamine hydrochloride with heterocyclic amines on the basis of chitosan, bioorganic and analytical chemistry are analyzed and explained.

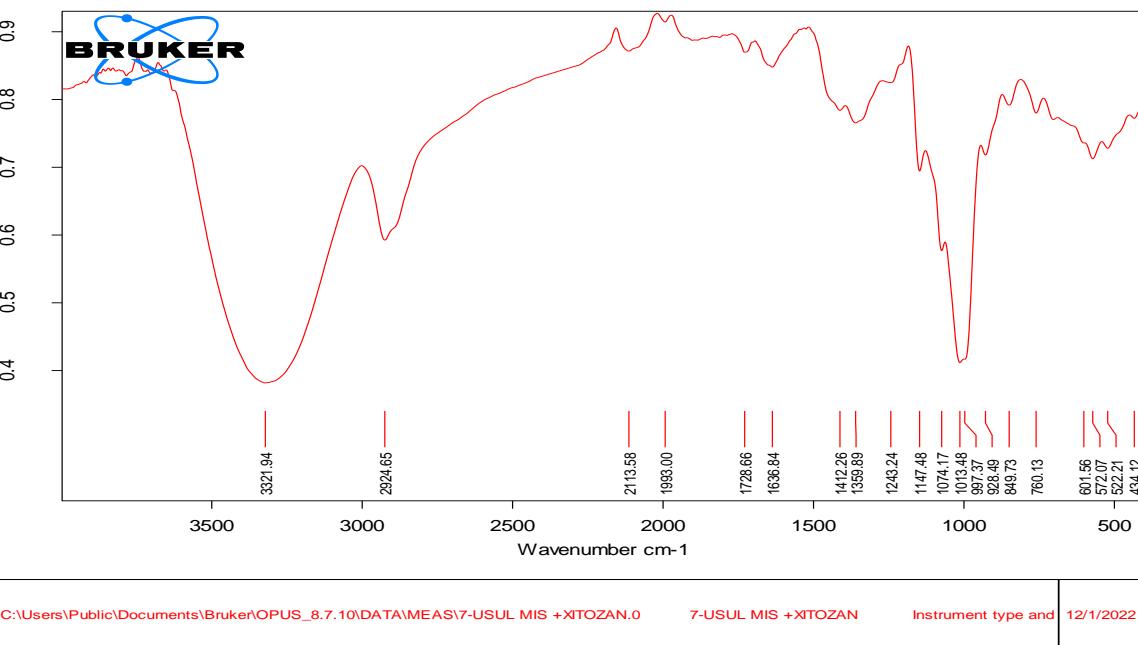
Kalit so‘zlar: xitozan, glyukozamin gidroxlorid, Shiff asoslari, IQ spektri, deatsetillash, xromotografiya.

NATIJALAR

Dastlab ishni mahalliy arilar biomassasidan xitin ajratib olishdan boshlaymiz. Keyingi bosqichda olingan xitin moddasini 45% li NaOH eritmasi bilan 25 minut davomida qizdirish asosida atsetil guruhlarini chiqarib yuborish asosida xitozanni ajratib oldik , bu bosqich deatsetillash deb nomlanadi. Reaksiya quyidagi sxema bo'yicha olib boriladi:



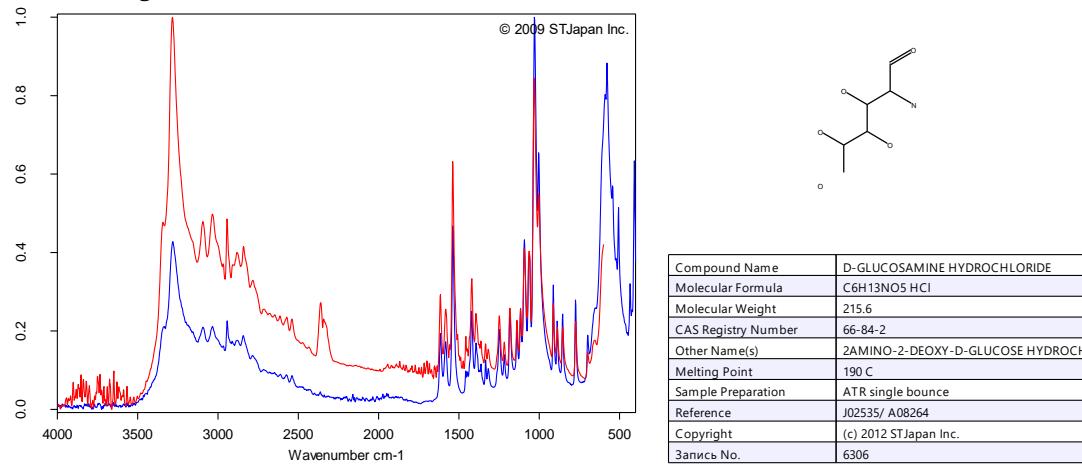
Quyida olingan xitozan moddasini IQ spektri keltirilgan:



1-rasm. Olingan xitozan moddasining IQ spektri.

Xitozanning spektrini xitin moddasining spektri bilan taqqoslaganimizda asosan 1539-1633 cm^{-1} sohadagi o'zgarish-amino guruhga birikkan atsetil guruhning chiqib ketishi natijasi. 3427 cm^{-1} sohadagi yutilish signali erkin amino guruhga tegishlidir.

Ajratib olingan xitozanni 35% li HCl ta'sirida 3,5 soat davomida gidrolizlab, keyin distillangan suv solibsovutildi va 1 soat davomida qaynatildi. Hosil bo'lgan tiniq eritmadan cho'kma tushirish uchun ma'lum vaqt muzlatgichda saqlandi. Bunda oq kristallchalar holida glyukozamin*NS1 hosil bo'ldi. Olingan moddaning IQ spektri quyida keltirilgan:



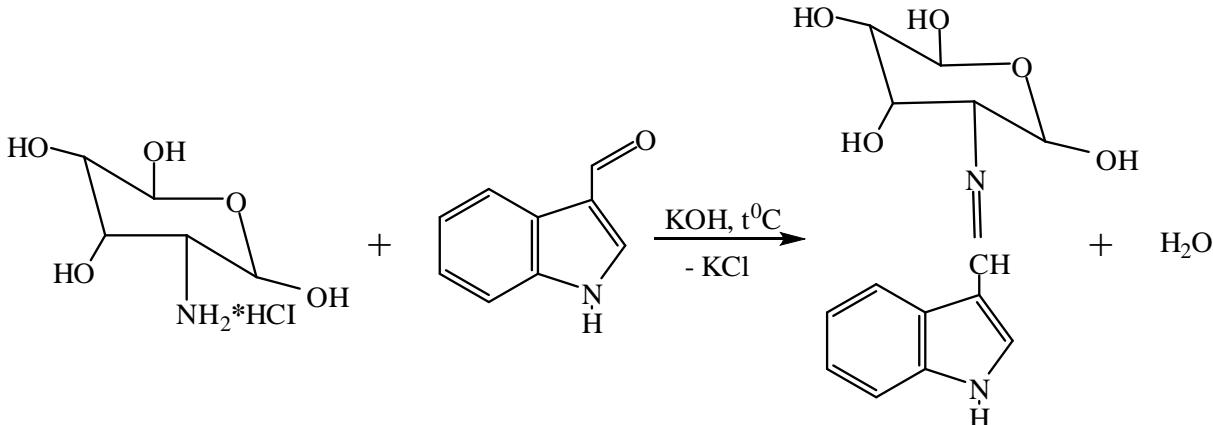
2-rasm. Glyukozamin gidroxlorid moddasining spektri.

Yuqorida ajratib olingan glyukozamin gidroxlorid asosida sintez qilingan moddalarning tuzilishini tekshirish uchun ularni BRUKER Fure-spektrometrlarida IQ

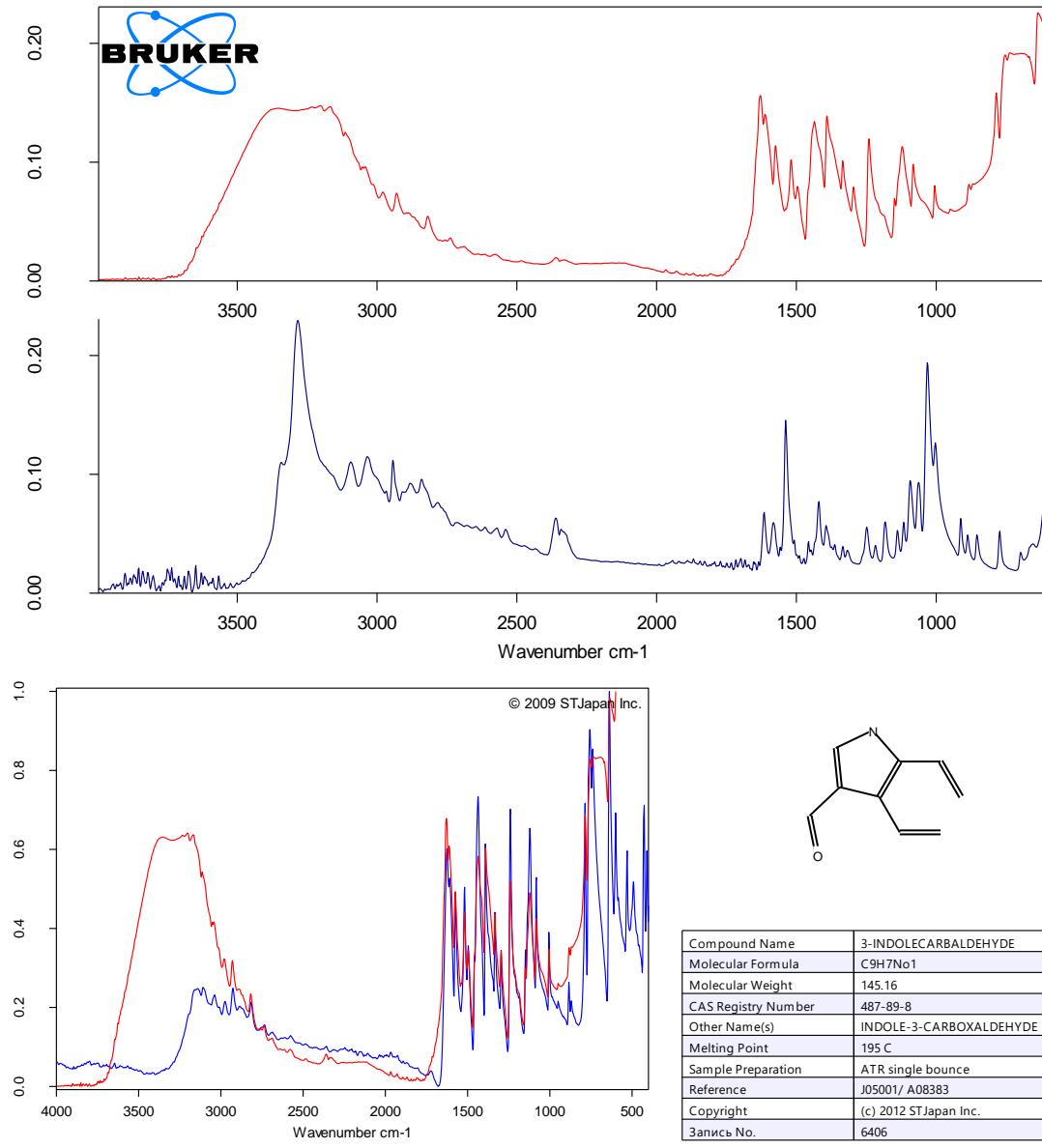
spektri olindi hamda bu spektr standart holatdagi (data banks of compounds) glyukozamin gidrochlorid moddasi bilan taqqoslangandagi natijalar keltirilgan. Ushbu natijalarga ko‘ra olingen moddamiz deyarli o‘xshash ekanligi isbotlangan.

Glyukozamin gidrochloridining tegishli hosilalari (SHIFF asoslari)ni olish.

Glyukozamin tarkibida mavjud bo‘lgan aldegid guruh bilan aminlar orasida boradigan reaksiya natijasida hosil bo‘ladigan moddalar Schiff asoslari yoki azometin hosilalari deb ataladi. Schiff asoslarni sintez qilish uchun glyukozamin gidrochloridi distillangan suvda eritib olinib, unga 1:1 mol nisbatda etil spirtida eritilgan indol 3-aldegididan qo‘shdik. Hosil bo‘lgan eritmani magnitli aralashtirgich yordamida 3 soat davomida 75-80° C da qizdirdik. Jarayon ishqoriy muhitda o’tkazildi. Har 25-30 minutda yupqa qatlamlı xromotografiyanı foydalanib reaksiyaning borayotganligi tekshirib turildi. Yupqa qatlamlı xromotografiya uchun Silifol-UV-254 (KAVALER Chexeslovakija) plastinkalaridan foydalanildi. Eritmada reaksiya to‘liq borganidan so‘ng, hosil bo‘lgan modda to‘liq cho‘kishi uchun ma’lum vaqt tindirib qo‘yildi, so‘ngra jigarrang cho‘kma filtrlab olinib quritildi. Quyida reaksiya tenglamasi keltirilgan:



Quyida olingen Schiff asosining IQ spektri keltirilgan va bu spektr glyukozamin gidrochlorid spektri bilan taqqoslanadi:



3-rasm. Glyukozaminning indol 3-aldegid bilan olingan Schiff asosining va glyukozamin gidroxloridining IQ spektri.

Yuqorida keltirilgan glyukozamin gidroxloridi va uning indol 3-aldegidi bilan olingan Schiff asoslari spektrlari o‘zaro taqqoslanganda 2800-3700 sm^{-1} sohalarda sezilarli darajada o‘zgarish yuz berganini va yutilish signallari ekranlanish hisobiga Schiff asosida kengayganini ko‘rishimiz mumkin. Shuningdek, Schiff asosidagi taxminan 1650 sm^{-1} sohadagi hosil bo‘lgan yangi yutilish signali azometin bog‘i hisobiga yuzaga kelgan. 800-1700 sm^{-1} sohadagi yuz bergan o‘zgarishlar reaksiya sodir bo‘lganligidan darak beradi.

XULOSA

Hozirgi kunda tibbiy ahamiyati tobora ortib borayotgan aminopolisaxarid-xitozandan glikozamin gidroxlorid sintez qilindi. Ajratib olingan glukozamin gidroxloridiga indol 3-aldegidi ta'sir ettirib Shiff asosi sintez qilindi. Har bir bosqichdan so'ng olingan namunalar IQ spektri orqali tekshirildi va o'zgarishlar tahlil qilindi. Sintez qilingan moddalarning biologik faolliklarini PASS online tizimi yordamida o'rGANildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Хитин и хитозан: природа, получение и применение. Пер. с испанского / Под ред. Варламова В.П., Немцева С.В., Тихонова В.Е. - М.: Российское хитиновое общество. - 2010. - 292 с.
2. Плиско, Е.А. Изучение хитозана / Е.А. Плиско, Л А. Нудьга. С.Н. Данилов/ Высокомолекулярные соединения. - 2001. - Вып. 3.- С.70-87.
3. Григорьева. Е.В. Обоснование переработки гаммаруса Балтийского моря (*Gammanis lacustris*) методами биотехнологии: автореф. дис.канд. хим. наук. Е.В. Григорьева. - М.: ВНИРО. 2008. —24 с.
4. Быкова. В .М. Сырьевые источники и способы получения хитина и хигозана: хитин, его строение и свойства / В.М. Быкова. С.В. Немцев // Хишин и хигозан. Получение. свойства и применение. - М.: Наука, 2002. - С. 7-23.
5. Polimerlar fizikasi va kimyosi. Askarov M.A. Rafikov A.S. D.O.Abdusamatova. "Excellent Polygraphy" Toshkent - 2020.
6. Karimov Sherali, & Yusupov Islombok. (2022). APIS MELLIFERA (ASALARI) TARKIBIDAN AMINOPOLISAXARIDLARNI AJRATIB OLİSH. RESEARCH AND EDUCATION, 1(6), 174–180.
7. Yusupov Islombok. (2023). ASALARI (APIS MELLIFERA) TARKIBIDAN AMINOPOLISAXARID-XITOZAN AJRATIB OLİSH. UNIVERSAL JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES, 1(5), 57–65.
8. Shergoziyev Kilichbek. (2024). MODERNIZING HIGHER EDUCATION: NAVIGATING NEW AVENUES FOR LEARNING, TEACHING, AND ENGAGEMENT. Scientific Impulse, 2(17), 1611–1613.
9. Shergoziyev Kilichbek. (2024). SYNTHESIS AND PURIFICATION OF FURYLACROLEIN. Scientific Impulse, 2(17), 1614–1616.
10. X.Саминов, & К. Шергазиев. (2024). СИНТЕЗ ТЕТРАГИДРОПИРАНА МЕТОДОМ КАТАЛИТИЧЕСКОГО ВОССТАНОВЛЕНИЯ ДИГИДРОПИРАНА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ НИКЕЛЕВОГО КАТАЛИЗАТОРА. Scientific Impulse, 2(17), 1617–1619.
11. К. Шергазиев, & X.Саминов. (2024). СИНТЕЗ ФУРФУРИЛОВОГО СПИРТА И ЕГО ПРОИЗВОДНЫХ И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ. Scientific Impulse, 2(17), 1620–1622.